

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Трифорова Олена Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри природничих наук та методик їхнього навчання, докторант Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія та методики навчання фізики та технологій.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Tryfonova Olena Mykhaylivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate

Professor of Department of Natural Sciences and their Teaching Methods of VolodymyrVynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Circle of research interests: theory and methodology of teaching of physics and labor training.

Дата надходження рукопису 12.11.2018 р.

Рецензент – к.пед.наук, ст.викладач Мироненко Н.В.

УДК 373.5.016

ЦАРЕНКО Ірина Леонтіївна – старший викладач кафедри теорії та методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID ID 0000-0002-0720-4650
e-mail: irina.tsarenkof@gmail.com

БОГОМАЗ-НАЗАРОВА Сніжана Миколаївна старший викладач кафедри теорії та методики технологічної освіти, охорони праці і безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету Імені Володимира Винниченка
ORCID ID 0000-0002-6138-746X
e-mail: snegokb@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕНІ ПРОФІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Порушення екологічної рівноваги у природі та взаємовідносин людини з природним середовищем є важливою проблемою сучасності. Забруднення довкілля хімічними речовинами, електромагнітними полями та іонізаційними випромінюваннями, а також шум, вібрація й інші небезпечні для здоров'я людини фактори спричиняють порушення процесів обміну речовин і енергії у природі та створюють загрозу існуванню цивілізації.

Для сучасного світу характерною ознакою є постійне забруднення навколишнього природного середовища і загострення екологічної кризи. Разом з цим, людство все глибше починає усвідомлювати негативний вплив власної діяльності і намагається знайти шляхи виходу з цієї складної ситуації. Намагання покращити екологічну ситуацію шляхом розробки і впровадження нових технологій виробництв, зменшення отруйних викидів в атмосферу та безвідходних способів виробництва виявилось недостатнім для подолання екологічної кризи. Отже, загострюється проблема поліпшення стану екологічної освіти і виховання на всіх рівнях з метою формування у населення екологічної свідомості, екологічної культури та навичок, необхідних для збереження природного середовища.

Формування екологічної культури як складової культури особистості, гармонійних відносин

людини і природи є одним з важливих завдань, які ставляться Державною національною програмою "Освіта. Україна XXI століття". Зокрема, у Концепції національного виховання наголошується на необхідності формування почуття відповідальності за природу, як національну і загальнолюдську цінність, основу життя на Землі, гуманних принципів природокористування.

Зазначене зумовлює потребу формування екологічної культури особистості і суспільства, яка повинна стати осередком системи загальнолюдських цінностей та інтегративною якістю кожної особистості, мірою цивілізованості й культури, що характеризує її поведінку та діяльність в соціоприродному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження взаємозв'язку людини і природи пов'язані з ім'ям В. Вернадського, наукові праці якого присвячені космічній і геохімічній ролі біосфери, трансформації біосфери в ноосферу; людині, яка живе в гармонії з навколишнім середовищем.

У другій половині 90-х років XX століття постала необхідність у пошуку нових шляхів для вирішення завдань екологічної освіти і виховання. Дослідження М. Кагана, В. Крисаченко, Н. Назарова та інших присвячені вирішенню екологічних проблем шляхом формування суспільної екологічної культури. Наукові праці Т. Гладюка, Т. Кузнецова,

С. Либідь, П. Пономарьова, Г. Пустовіта, М. Шведа висвітлюють деякі аспекти формування екологічної культури учнів і студентів педагогічних закладів вищої освіти. Окремим питанням розв'язання цієї проблеми, зокрема, виявленням умов формування екологічної культури, присвячені праці Є. Орлова, О. Плахотніка, М. Роміна, І. Сафронова та інших.

У той час, коли мотиви природоохоронної діяльності досить ґрунтовно досліджував Н. Жук, екологічні різновиди поведінки знайшли відображення у працях О. Крюкова (екологічно-доцільна поведінка) та І. Трубнік (екологічно-мотивована поведінка). На думку М. Дробнохода, володіння екологічно доцільними технологіями освоєння довкілля і наявність потреби особистого внеску у розв'язання екологічних проблем є одним з сформованості екологічної культури сучасної молоді [2].

Мета статті: дослідження теоретичних аспектів формування екологічної культури студентів при вивченні профільних дисциплін.

Методи дослідження. У процесі дослідження використані такі методи: теоретичні – системний та функціональний аналіз науково-педагогічної та спеціальної літератури, аналіз лекційних і практичних занять з профільних дисциплін у педагогічному закладі вищої освіти; емпіричні – педагогічне спостереження, бесіди, тестування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характер відносин між суспільством і природою – це вираження екологічної культури, відображеної в практичному і духовному житті суспільства. У науковій літературі відсутнє однозначне тлумачення поняття «екологічна культура», яке розглядається або на рівні суспільства (суспільна екологічна культура), або на рівні особистості (особиста екологічна культура). Екологічна культура в широкому розумінні – це спосіб узгодження природного і соціального розвитку, при якому забезпечується збереження навколишнього природного середовища [5].

Разом з цим, екологічну культуру особистості можна визначити як:

– складне, інтегроване утворення, у центрі якого знаходиться екологічний світогляд, практична діяльність і поведінка, які сприяють стійкому, взаємозалежному і взаємопов'язаному розвитку людини, суспільства й природи;

– соціально необхідна моральна якість особистості, яка включає знання людини про природу, взаємозв'язках суспільства і природного середовища та способів збереження і розвитку довкілля;

– моральні й естетичні почуття, гідна поведінка людини в довкіллі [1].

Таким чином, особливого значення набуває положення про те, що екологічна культура є результатом освіти, формування якої відбувається при цілеспрямованому впливі педагогічних працівників і факторів навколишнього світу на особистість студента. Отже, екологічна культура є

основою загальнолюдських цінностей, які інтегровані якостями кожної особистості і всього людства.

Результати проведеного аналізу наукових джерел дають підстави стверджувати, що одним з пріоритетних напрямів сучасної освіти є діяльність, спрямована на формування екологічної культури, яка буде ефективною за таких умов:

– використання інтерактивних методів навчання студентів для розвитку екологічної активності (дискусії, дидактичні ігри, комп'ютерні імітаційні ігри, наукові конференції тощо);

– упровадження в освітній процес дослідницьких методів, вивчення проблемних питань взаємодії людини і природи;

– залучення студентів до участі у проєктах, програмах, конкурсах і грантах з екологічної освіти та природокористування;

– змістового наповнення профільних дисциплін навчально-методичними матеріалами, щодо збереження екологічної рівноваги і природного навколишнього середовища; розкриття соціально-політичного та світоглядного аспектів природозбереження та екологічного виховання;

– розробки тематики з природозбереження для курсових і кваліфікаційних робіт;

– планування та проведення під час педагогічної практики студентів виховної роботи серед учнів, спрямованої на захист довкілля [4].

Водночас, необхідно звернути увагу на те, що вплив на формування екологічної культури студента повинен посилитись, якщо поєднувати формальні і неформальні ланки екологічної освіти. Отже, студент повинен отримувати екологічні знання не тільки під час занять, але й отримувати екологічну інформацію із засобів масової інформації (газет, журналів, телебачення, під час відвідування фотовиставок екологічного змісту, екологічних фестивалів, краєзнавчих музеїв, природничо-заповідних об'єктів, релігійних установ тощо).

Проведений аналіз науково-педагогічних досліджень засвідчив, що процес виховання екологічних поглядів, переконань, поведінки майбутніх вчителів, повинен відбуватись послідовно, в декілька етапів, зокрема:

– ознайомлення студентів з основами екологічних знань;

– формування ставлень студентів до екологічних проблем;

– формування їх екологічних поглядів та переконань для майбутньої професійної діяльності;

– виховання екологічно безпечних звичок та елементів культурної поведінки, переконань і потреб в екологічно безпечній діяльності [6].

Виокремлені етапи формування екологічної культури можна охарактеризувати наступним чином:

1. Формування екологічної культури – ознайомлення з основами екологічних знань та їх засвоєння. Результатом ознайомлення з основами екологічних знань повинно стати формування

відповідного ставлення (позитивного чи негативного) до екологічних проблем та їх осмислення, що є вищим ступенем розуміння. Результатом осмислення і розуміння навчального матеріалу, засвоєння відповідних понять та наукових знань, в яких розкривається сутність об'єктів і явищ.

2. Накопичення знань про природні об'єкти, закономірності розвитку та функціонування біологічних систем, аналіз і прогнозування нескладних екологічних ситуацій, закріплення нормативних правил поведінки в навколишньому середовищі. Такий підхід можна вважати необхідною умовою, за якої процес формування екологічної культури майбутніх вчителів є ефективним [2].

Отже, формування екологічної культури студентів при вивченні профільних дисциплін має здійснюватися системно, зокрема у процесі набуття екологічної освіченості (системи екологічних знань), під час екологічної практичної діяльності та екологічного виховання. Зазначені етапи, умови формування екологічної культури студентів і проаналізовані чинники, які впливають на цей процес, надають об'єктивні можливості щодо розробки педагогічної системи для успішного вирішення поставлених завдань. Ми погоджуємося з С. Кравченко в тому, що ефективність цієї педагогічної системи залежить від дотримання комплексу таких умов:

- неперервність екологічної освіти;
- переконання педагогічних працівників в доцільності та необхідності екологічних знань у студентів;
- забезпечення сучасною навчально-методичною літературою з екологічним спрямуванням що до висвітлення регіональних екологічних проблем;
- систематична, безперервна мотивація ґрунтового оволодіння студентами екологічними знаннями; раціональний вибір і поєднання інноваційних форм та методів навчання з методами, що ґрунтуються на практичній екологічній діяльності та ігровому моделюванні;
- організація систематичного контролю навчальних досягнень студентів на засадах особистісного підходу;
- висвітлення під час проведення екологічної виховної роботи зі студентами народні звичаї, морально-етичних традицій українців що до збереження довкілля;
- впровадження діяльнісного підходу при формуванні екологічних знань, поглядів, переконань, норм поведінки студентів під час вивчення профільних дисциплін [4].

Водночас, формування екологічної культури майбутніх учителів у педагогічних закладах вищої освіти вимагає комплексного підходу, який передбачає наявність у особистості відповідних аспектів саморозвитку, а саме:

– мотиваційного аспекту - екологічні переконання особистості, які визначають її активну життєву позицію у напрямках охорони довкілля, раціонального використання та відтворення природних ресурсів, участі у суспільному екологічному русі;

– емоційно-чуттєвий аспект - інтелігентність і цивілізованість особистості, становлення ціннісної орієнтації по відношенню до довкілля, усвідомлення впливу негативних наслідків власної діяльності на природу;

– процесуальний аспект - наявність вольового чинника, без якого неможлива реалізація знань і відчуттів у практичній діяльності, організаторських природоохоронних умінь, зокрема в екологічній просвітницькій і пропагандистській діяльності [1].

Разом з цим, для підвищення ефективності формування екологічної культури майбутніх учителів необхідною є реалізація таких загальнопедагогічних і специфічних принципів: систематичності, послідовності та безперервності опанування навчального екологічного матеріалу; єдності інтелектуального й емоційно-вольового компонентів у вивченні навколишнього середовища; взаємозв'язку глобального, національного і регіонального розкриття екологічних проблем в освітньому процесі; наочності, який є основою засвоєння навчального матеріалу та його осмислення; зв'язку навчання з професійною діяльністю; єдності наукової і навчальної діяльності викладачів і студентів; участі студентів у науково-дослідній роботі; доступності та врахування особистих можливостей студентів; професійної спрямованості навчально-пізнавальної діяльності студентів [6].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, професійна підготовка студентів, їх екологічна освіта, культура, готовність до природоохоронної роботи з учнями, громадянська позиція і екологічна компетентність є важливою складовою фахової підготовки майбутніх учителів. Таким чином, процес формування екологічної культури студентів у педагогічному виші повинен відбуватися системно за таких умов: набуття екологічної освіченості, екологічної практичної діяльності та екологічного виховання.

Особлива увага повинна приділятися міждисциплінарному підходу, який визначає місце кожної дисципліни у загальному процесі екологічної освіти, узгодження форм і методів такої роботи, та їх постійне вдосконалення.

Під час дослідження виявлено комплекс питань, які потребують додаткового вивчення та, зокрема: оновлення змісту навчально-екологічного матеріалу; практичного застосування екологічних знань; використання інноваційних технологій навчання з метою підвищення ефективності формування екологічної культури студентів при вивченні профільних дисциплін.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дробноход М. І. Про реформування освітньої галузі України в контексті проблем і тенденцій розвитку глобалізованого світу / М. І. Дробноход // Освіта і управління. – 2010. – № 4. – С. 7–17.
2. Дробноход М. І. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою. / М.І. Дробноход, Ф.В. Вольвач, С.І. Іваненко. – К. : МАУП, 2000. – 76 с.
3. Кисельов М.М. Екологічні виміри глобалізації / М.М. Кисельов, Т.В. Гардащук, К.С. Зарубицький. – К. : Парапан, 2008. – 260 с.
4. Кравченко С.М. Екологічна етика і психологія людини / С.М. Кравченко, М.В. Костицький – Львів : Світ, 1992. – 240 с.
5. Паламарчук В.О. Економіка природокористування / В.О. Паламарчук, П.І. Коренюк. – Запоріжжя : Дике Поле, 2003. – С. 3-17.
6. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посібник. / М.М. Фіцула – К. : Академія, 2000. – 544 с.

REFERENCES

1. Drobnokhod M. I. (2010) *Pro reformuvannya osvith'oi galuzi Ukraini v konteksti problem i tendencij rozvitku globalizovanogo svitu* [On the reform of Ukraine's educational sector in the context of the problems and trends of the globalized world] Education and Management
2. Drobnokhod M. I. (2000) *Konceptual'ni osnovi formuvannya ekolohichnogo mislennya ta zdibnostej lyudini buduvati harmonijni vidnosini z prirodoyu* [Conceptual foundations of the formation of ecological thinking and human ability to build a harmonious relationship with nature]. Kyiv.
3. Kiselev M. M. (2008) *Ekologichni vimiri globalizacii* [Ecological dimensions of globalization]. Kyiv.
4. Kravchenko S. M. (1992) *Ekologichna etika i psihologiya lyudini* [Ecological ethics and human psychology]. Lviv.
5. Palamarchuk V. O. (2003) *Ekonomika pririodokoristuvannya* [Economics of nature management]. Zaporizhzhia.

6. Fitsula M. M. (2000) *Pedagogika: navchal'nij posibnik* [Pedagogy: a tutorial]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Царенко Ірина Леонтіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія і методика професійної освіти.

Богомаз-Назарова Сніжана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія і методика технологічної та професійної освіти.

INFORMATION PRO AUTHORS

Tsarenko Irina Leontyevna - candidate of pedagogical sciences, senior lecturer in theory and methodology of technological training, safety and life safety of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of research interests: theory and methods of professional education.

Bogomaz-Nazarova Snezhana Nikolaevna - candidate of pedagogical sciences, senior lecturer in theory and methodology of technological training, safety and life safety of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of research interests: theory and methodology of technological and vocational education.

Дата надходження рукопису 23.11.2018 р.

Рецензент – к.пед.наук, ст.викладач Мироненко Н.В.

УДК 378. 147. 002. 2

ЧУБАР Василь Васильович –

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID ID 0000-0002-5342-3547

e-mail: vchubar@meta.ua

БЕЛІЧЕНКО Олена Володимирівна –

магістрант спеціальності 014.10 Середня освіта. Трудове навчання та технології

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID ID 0000-0002-2034-4105

e-mail: Leka.belichenko@gmail.com

НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОБНИЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Соціально-економічні процеси, які відбуваються в Україні ставлять нові завдання перед загальноосвітніми навчальними закладами з удосконалення підготовки молодого покоління до трудової діяльності в умовах інноваційного

виробництва. Відповідно до цього державні органи України розробили низку нормативних документів щодо удосконалення навчання підростаючого покоління [1; 4; 7; 8 та ін.]. Науковці та педагогіки ведуть пошуки прогресивних технологій навчання учнів загальноосвітніх навчальних